

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

**EUROPEJSKO-LATYNOAMERYKAŃSKIE ZGROMADZENIE
PARLAMENTARNE**

Komisja Spraw Społecznych, Programów Wymian, Środowiska, Edukacji i Kultury

30.9.2011

WERSJA TYMCZASOWA

DOKUMENT ROBOCZY

Kształcenie formalne, nieformalne i ustawiczne w Europie i Ameryce Łacińskiej

Współsprawozdawca PE: Santiago Fisas Ayxela (PPE)

Kształcenie formalne, nieformalne i ustawiczne w Europie i Ameryce Łacińskiej

Edukacja stanowi integralną część europejskiej agendy, zwłaszcza od początku wieku wraz z wdrożeniem procesu bolońskiego. Jest to kwestia, która nie tylko ma znaczenie gospodarcze ze względu na wpływ na możliwość uzyskania zatrudnienia, ale także ogromne znaczenie społeczne. Kształcenie formalne, nieformalne i ustawiczne to narzędzia, które pozwalają jednostce rozwijać swój potencjał i brać aktywny udział w społeczeństwie, osiągając w ten sposób lepszą jakość życia.

Dlatego też przez ponad dziesięć lat państwa członkowskie Unii Europejskiej stworzyły szereg projektów mających na celu osiągnięcie zamierzonych celów w tej dziedzinie.

W 2000 r. Rada Europejska w Lizbonie stwierdziła, że Unia Europejska stoi „w obliczu przemian wynikających z globalizacji i wyzwań nowej, opartej na wiedzy gospodarki” i przyjęła cel strategiczny, zakładający, że do końca 2010 roku musi nastąpić „przekształcenie Unii Europejskiej w najbardziej konkurencyjną i dynamiczną, opartą na wiedzy gospodarkę na świecie, zdolną do zapewnienia trwałego wzrostu gospodarczego, stworzenia liczniejszych i lepszych miejsc pracy oraz zapewnienia większej spójności społecznej”. Rada stwierdziła również, że zmiany te wymagają nie tylko „radykalnego przekształcenia europejskiej gospodarki”, ale również „stworzenia odważnego programu modernizacji systemów opieki społecznej i edukacji”. Nigdy wcześniej Rada Europejska nie wyraziła w ten sposób uznania dla roli systemów edukacji i szkoleń w ramach strategii gospodarczej i społecznej oraz ich wpływu na przyszłości Unii Europejskiej¹.

W 2001 r. Rada Europejska przyjęła trzy strategiczne cele do osiągnięcia przed końcem roku 2010: systemy kształcenia i szkoleń powinny łączyć w sobie jakość, dostępność i otwartość na świat. Rok później Rada zatwierdziła szczegółowy program prac „Edukacja i szkolenia 2010” służący osiągnięciu tych celów i wsparciu ambitnego celu ministerstw edukacji, zakładającego „uczynienie [europejskich] systemów kształcenia i szkolenia do 2010 r. światowym wzorcem jakości”².

W związku z tym wyznaczono jakościowy „punkt odniesienia” w dziedzinie edukacji i szkoleń. Punkt ten zakładał, że w 2010 r. co najmniej 12,5% dorosłych powinno uczestniczyć w kształceniu ustawicznym. W dalszej części dokumentu kwestie te zostaną omówione bardziej szczegółowo³.

W 2007 r. Komisja Europejska stworzyła „Plan działań na rzecz kształcenia dorosłych — Na naukę zawsze jest odpowiednia pora”. W planie tym zwracano uwagę na pilną potrzebę położenia nacisku na kształcenie ustawiczne w ramach rozwoju Wspólnoty jako społeczeństwa opartego na wiedzy. Nauka ułatwia zrównoważony wzrost gospodarczy, co z kolei powinno przyczynić się do utworzenia większej ilości lepszych miejsc pracy oraz zaowocować większą spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń.

¹ Komunikat Komisji: Edukacja i szkolenia 2010: Sukces strategii lizbońskiej zależy od przeprowadzenia pilnych reform, SEC(2003)1250.

² Tamże.

³ Dorośli w systemie edukacji formalnej: polityka i praktyka w Europie. Eurydice. Komisja Europejska. 2011.

Dwa lata później, w 2009 r., przyjęto komunikat zatytułowany „Uaktualnienie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia”. Dokument ten zawiera informacje z monitorowania realizacji programu zadań w dziedzinie edukacji i szkoleń na rok 2010. Te strategiczne ramy określają cztery nowe strategiczne cele, priorytetowe obszary, konkretne działania w zakresie monitorowania, a także wskaźniki i cele, które należy osiągnąć do 2020 roku. Nowe cele strategiczne to:

1. Realizacja koncepcji uczenia się przez całe życie i mobilności;
2. Poprawa jakości i skuteczności kształcenia i szkolenia;
3. Promowanie równości, spójności społecznej i aktywności obywatelskiej;
4. Zwiększanie kreatywności i innowacyjności, w tym przedsiębiorczości, na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia¹.

Państwa członkowskie przeformułowały jakościowy „punkt odniesienia” zaproponowany w 2002 r. i określiły jako nowy punkt odniesienia udział osób dorosłych w edukacji na poziomie 15%. Wskaźnik ten należy osiągnąć do 2020 r. jako część strategicznych ram współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia „ET 2020”. W związku z tym Komisja i państwa członkowskie współpracują w celu osiągnięcia uzgodnionych celów².

Rok 2010 był ważnym rokiem w Europie w kwestii edukacji, ponieważ stanowi jeden z punktów odniesienia stosowanych przy ocenie projektu bolońskiego i szczegółowych celów, które zostały określone w dziedzinie edukacji.

Osiągnięcia w dziedzinie edukacji w Europie

Jedną z najważniejszych kwestii w dziedzinie edukacji w Europie jest kształcenie ustawiczne, ze względu na jego społeczny i gospodarczy wpływ na społeczeństwo. Kształcenie ustawiczne należy rozumieć jako uczenie się jednostki przez całe życie w celu zdobycia na stałe umiejętności oraz wiedzy. Doświadczenia związane z kształceniem mogą mieć charakter formalny (szkolenia, doradztwo, nauczanie indywidualne, poradnictwo, kształcenie, szkolnictwo wyższe itp.) lub nieformalny (doświadczenia, sytuacje itp.)³.

Kształcenie ustawiczne ma na celu włączenie dorosłych obywateli, a także ludzi młodych, którzy porzucili edukację, do systemu edukacji, czy to w sposób formalny czy nieformalny. Przesłaniem tej polityki jest, iż nauka jest niezbędna dla zapewnienia praw ekonomicznych i postępu społecznego, a także samorealizacji jednostek.

W związku z tym, jak już wspomniano, w 2002 r. państwa członkowskie zobowiązały się do opracowania krajowych strategii w zakresie kształcenia ustawicznego⁴ w celu zwiększenia

¹ Tamże.

² Tamże.

³ Komisja Europejska. Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury. Ocena okresowa programu „Uczenie się przez całe życie” (2007–2013), sprawozdanie końcowe.

⁴ Przedstawione dane uzyskano z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). W wynikach tego badania określono, że kształcenie ustawiczne odnosi się do osób w wieku od 25 do 64 lat, które zgłosiły otrzymanie kształcenia lub szkolenia w okresie czterech tygodni poprzedzających badanie. Mianownik stanowi

udziału osób dorosłych w tym kształceniu. Jako punkt odniesienia do oceny postępu w realizacji tego celu ustalono, że 12,5% populacji w wieku 25–64 lat powinno uczestniczyć w kształceniu ustawicznym w 2010 roku.

Dane pokazują, że w 2000 r. w kształceniu uczestniczyło 7,1% dorosłej populacji Unii Europejskiej. Liczba ta wzrosła do 9,7% w 2007 r. (10,6% kobiet, 8,8% mężczyzn). W odniesieniu do poszczególnych krajów wykryto następujące tendencje (na podstawie danych z 2007 r.):

- W czterech krajach UE wskaźniki uczestnictwa w kształceniu ustawicznym przekroczyły 20%. Tymi krajami są Szwecja, Dania, Wielka Brytania i Finlandia.
- Trzy kraje UE (Austria, Słowenia i Holandia), a także Norwegia i Islandia w 2007 r. przekroczyły wyznaczony cel.
- Udział osób dorosłych w kształceniu był niższy niż 5% w Rumunii, Bułgarii, Grecji, na Węgrzech, Słowacji i w Portugalii¹.

W odniesieniu do osób młodych, które porzuciły edukację² w ramach systemu edukacyjnego trzeba wspomnieć, że ten problem również należał do centralnych zagadnień polityki edukacyjnej. Celem w tej dziedzinie jest zmniejszenie średniej europejskiej osób przedwcześnie kończących naukę do 10% w 2010 r. Kiedy cel ten był wyznaczany, prawie jeden na sześciu młodych ludzi w wieku 18–24 lat mógł zostać sklasyfikowany jako osoba, która przedwcześnie przerwała naukę. Tak więc w roku 2000 wskaźnik ten wynosił 17,6%. W roku 2007 zmniejszył się o trzy procent, osiągając wartość 14,8%. Poszczególne państwa członkowskie dokonują postępów w tej dziedzinie na różny sposób. W 2007 r. tylko sześć krajów osiągnęło cel „ET 2010”, a pięć z nich znajdowało się na poziomie niższym od wyznaczonego celu już w 2000 r. Pięć spośród tych sześciu krajów przyłączyło się do UE w 2004 r. Były to Czechy, Litwa, Słowacja, Słowenia i Polska. Finlandia jest jedynym państwem członkowskim UE, w którym odsetek uczniów przerywających naukę był niższy od celu lizbońskiego przez cały okres odniesienia. Natomiast takie kraje jak Włochy, Malta, Portugalia i Hiszpania, a także Rumunia i Bułgaria są jeszcze dalekie od osiągnięcia celów wyznaczonych przez UE³.

Korzyści płynące z ograniczenia zjawiska przedwczesnego przerywania nauki są bez wątpienia oczywiste. Zmniejszenie wskaźnika przedwczesnego przerywania nauki oraz zwiększenie udziału w kształceniu ustawicznym zawsze będzie przynosić korzyści dla danego kraju lub regionu. Jednak jasne jest również, że Unia Europejska jako całość nie zdołała osiągnąć celów wyznaczonych na rok 2010. Dlatego konieczne jest, aby odnieść się do trudności, jakie napotkała ta inicjatywa. Posłuży to nie tylko jako wskazówka pomagająca w osiągnięciu celów ustanowionych na rok 2020, ale także jako punkt wyjścia do rozmów z partnerami latynoamerykańskimi. Wymiana doświadczeń w tej dziedzinie stanowi wartość dodaną w dążeniu do znalezienia rozwiązań na przyszłość.

liczba ludności z tej samej grupy wiekowej, z wyłączeniem tych osób, które nie udzieliły żadnej odpowiedzi. Zbierane informacje odnoszą się do wszystkich rodzajów kształcenia lub szkolenia.

¹ UNESCO, Instytut Kształcenia Ustawicznego. Globalny raport na temat kształcenia i edukacji osób dorosłych. 2010.

² Zgodnie z definicją Eurostatu wcześniejsze opuszczenie szkoły odnosi się do osób w wieku 18–24 lat, które nie uzyskały wykształcenia średniego niższego.

³ Dorosli w systemie edukacji formalnej: polityka i praktyka w Europie. Eurydice. Komisja Europejska. 2011.

W związku z tym warto wspomnieć, że rozmowy te mają ogromne znaczenie, jeśli weźmie się pod uwagę, że obecna współpraca między naszymi krajami w kwestiach związanych z edukacją przynosi korzyści dla studentów objętych programami takimi jak Erasmus Mundus, Alban lub Alfa. Są to programy współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej, których celem wspieranie poprawy jakości szkolnictwa wyższego w Europie, przyciągnięcie studentów z krajów trzecich do europejskich ośrodków akademickich oraz – poprzez współpracę z instytucjami spoza Unii Europejskiej – zachęcanie młodych Europejczyków do odbycia części studiów wyższych w krajach trzecich. Ta kulturowa i językowa wymiana wzbogaca nasze ośrodki akademickie i daje im szansę uwzględnienia różnych punktów widzenia w dążeniu do poprawy systemów edukacyjnych.

Trudności w osiągnięciu celów „ET 2020”

Istnieje wiele czynników, które przeszkodziły w zrealizowaniu wyznaczonych celów. Pięć z nich wyróżnia się ze względu na swoje znaczenie.

Jedną z największych trudności, z którymi spotkaliśmy się w Europie, jest uzyskanie zachęt finansowych do tworzenia formalnej i nieformalnej edukacji, a przede wszystkim do tworzenia stabilnych projektów z zakresu kształcenia ustawicznego¹. Tak więc ograniczenia finansowe stają się istotną przeszkodą dla udziału dorosłych w edukacji formalnej. Jest to szczególnie prawdziwe w przypadku osób o niskich dochodach, zepchniętych na margines rynku pracy lub szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne².

Innym problemem dostrzeganym w obecnym systemie edukacyjnym jest to, że skupia się na „modelu deficytu”³. Wynika stąd poczucie, że każdy, kto uczestniczy w systemie edukacyjnym, czyni tak, ponieważ ma braki intelektualne lub akademickie. W związku z tym należy przejść do modelu, w którym ceni się różnorodność – do podejścia, które sprzyjałoby włączeniu społecznemu.

Również różnice geograficzne i fizyczny dostęp do infrastruktury szkolnej przyczyniają się do powstawania poważnych problemów w realizacji wyznaczonych celów. Zapewnienie edukacji na obszarach wiejskich i oddalonych jest wyzwaniem dla kształcenia ustawicznego, szczególnie jeżeli weźmiemy pod uwagę, że obszary te mają tendencję do bycia najuboższymi i najbardziej poszkodowanymi. Również czas wymagany na udział w zajęciach jest dla wielu przyczyną porzucenia nauki⁴. Jest to ściśle związane z kwestią braku elastyczności programów nauczania, która przejawia się w takich obszarach jak plany zajęć czy moduły.

Nieuzyskanie kwalifikacji, które umożliwiają osobie dorosłej dostęp do edukacji formalnej, jest kolejną przeszkodą, której muszą stawić czoła te osoby, które podjęły decyzję o włączeniu się do systemu edukacji. Na przykład, często zdarza się, że aby rozpocząć naukę

¹ Komisja Europejska. Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury. Summary Report on the Peer Learning Activity on Adult Learning Monitoring. Bratysława, 22–25 marca 2009 r.

² Dorośli w systemie edukacji formalnej: polityka i praktyka w Europie. Eurydice. Komisja Europejska. 2011.

³ Komisja Europejska. Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury. Peer learning seminar: critical factors for the implementation of lifelong learning strategies and policies. 19–21 maja 2010 r., Wiedeń, Austria.

⁴ Tamże.

w instytucji kształcenia formalnego, kandydat musi przedstawić stosowne świadectwo ukończenia edukacji na poziomie niższym. Problem polega na tym, że wielu kandydatów takich zaświadczeń właśnie nie posiada.

Wreszcie, jednym z głównych problemów, z którym mamy do czynienia, jest to, że społeczeństwo nadal nie rozumie koncepcji i wizji kształcenia ustawicznego jako takiego. Oznacza to, że istnieje pewien niedobór w odniesieniu do komunikacji na ten temat oraz promowania tych możliwości¹.

Na zakończenie, biorąc pod uwagę trudności przedstawione powyżej, należy zwrócić uwagę na niektóre pomysły strategii, które powinno się rozważyć na przyszłość.

Strategie rozwiązywania barier edukacyjnych

- Tworzenie jasnych ram prawnych dla państw i zachęt dla prywatnych firm w celu zapewniania odpowiedniego budżetu, aby zagwarantować obywatelom kształcenie ustawiczne o wysokiej jakości.

- Tworzenie zachęt finansowych dla osób, które znajdują się poza systemem edukacji. Należy zauważyć, że niektóre kraje oferują wsparcie ze strony rządu dla osób bezrobotnych. Dlatego też niezbędne jest stworzenie środków, które skupią większą uwagę na kwestiach związanych z edukacją. Systemy te mogą przybrać formę bezpośredniej lub pośredniej pomocy finansowej lub zapewnienia osobom dorosłym możliwości poświęcenia czasu na kształcenie. Chodzi więc przede wszystkim o ustanowienie, między innymi, bezpośredniego wsparcia finansowego, zachęt podatkowych i lub urlopów na cele edukacyjne.

- Zachęcanie do tworzenia wielostronnych partnerstw, wspieranych przez państwo i współpracujących na rzecz osiągnięcia określonych celów w odniesieniu do kształcenia ustawicznego.

- Podkreślanie kwestii krajowych ram kwalifikacji, które są ściśle związane z programami kształcenia osób dorosłych.

- Stworzenie ram prawnych w kwestii dostępu do szkolnictwa wyższego, uwzględniających problemy związane z uznawaniem lub weryfikacją wcześniejszego wykształcenia oraz nabywaniem wiedzy w sposób empiryczny lub za pośrednictwem edukacji nieformalnej.

- Tworzenie kanałów edukacji innych niż edukacja w systemie prezencałnym, na przykład edukacja online (e-learning), a także programów częściowych, aby zmniejszyć obciążenie godzinowe osób kształcących się.

- Szkolenie personelu prowadzącego tego rodzaju edukację, z uwzględnieniem faktu, że choć grupa ta ma pewne specyficzne cechy wspólne, z drugiej strony może być bardzo różnorodna.

- Wzmocnienie kampanii promocyjnych i rozwój inteligentnych strategii komunikacji w celu

¹ Tamże.

zwiększenia udziału osób dorosłych w edukacji i szkoleniach. Takie strategie komunikacji mogą wykorzystywać radio i telewizję lub być realizowane w szkołach, przedsiębiorstwach, dzielnicach itp.

- Opracowanie podejścia na rzecz zwalczania przedwczesnego kończenia nauki szkolnej, zamiast koncentrowania się jedynie na osobach, które już porzuciły naukę. Ulepszenie systemu edukacji, poziomu nauczania itp.

- Opracowanie konkretnych planów monitorowania wykorzystujących narzędzia takie jak ankiety, wskaźniki itp.

- W odniesieniu do środków naprawczych należy nadal poświęcać znaczną uwagę koncepcji edukacji drugiej szansy opracowanej w celu zwalczania wykluczenia społecznego osób, które porzuciły naukę bez wystarczającej wiedzy, aby zostać w pełni włączone do rynku pracy¹.

Kwestie, które podkreślono powyżej, są jednymi z wielu przykładów istniejących pomysłów na realizację koncepcji edukacji w Europie i Ameryce Łacińskiej. W związku z tym, jako wniosek z niniejszego dokumentu roboczego należałoby podkreślić znaczenie i pilną potrzebę, aby państwa obu regionów, jak również organizacje regionalne i międzynarodowe, obrały jako priorytety swoich programów promocję i rozwój edukacji, mając na uwadze, że wzmocnienie systemu edukacji będzie pomocne nie tylko dla państw promujących, ale także dla krajów sąsiednich.

Stwierdzenie to można w pełni odnieść do naszych latynoamerykańskich partnerów. Dla dużej części ludności ubóstwo i nierówności przekładają się na mniejsze możliwości zmiany warunków, w jakich przebiega ich życie, oraz wpływ na warunki, w jakich będzie toczyć się życie ich dzieci. W tym kontekście warto przypomnieć, że w Ameryce Łacińskiej około 96% dzieci w wieku od 6 do 12 lat jest zarejestrowanych w instytucjach oświatowych; odsetek ten spada do 82% dla grupy wiekowej od 13 do 17 lat, zaś dla grupy wiekowej od 18 do 23 lat wynosi jedynie 36%.

Wzmocnienie systemu edukacji staje się narzędziem zdolnym do odwrócenia zniwelowania nierówności takich jak ta, o której wspomniano powyżej. Edukacja jest czynnikiem, który jest w stanie przyczynić się do powstawania nowych miejsc pracy, poprawić jakość życia obywateli i stworzyć lepsze społeczeństwo zarówno dla dorosłych, jak i dzieci, które w nim żyją.

¹ Komisja Europejska. Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury. Summary Report on the Peer Learning Activity on Adult Learning Monitoring. Bratysława, 22–25 marca 2009 r.